

Anna Janovská
*Katedra pedagogickej psychológie a psychológie
zdravia
FF UPJŠ v Košiciach*

PODIEL SOCIÁLNEJ OPORY ZO STRANY
RIADITEĽA ŠKOLY NA VYSVETLENÍ SUBJEKTÍVNEJ
A SOCIÁLNEJ POHODY UČITEĽOV
– JEDNÉHO Z ČINITEL'OV IMPLEMENTÁCIE
PREVENTÍVNYCH PROGRAMOV
(APVV-0253-11)

VÝCHODISKÁ

PREČO SME SA ROZHODLI ZARADIŤ TÚTO TÉMU

- ò Well-being v prostredí školy vytvára pozitívne podmienky pre zdravý vývin detí a mladých ľudí a môže pôsobiť protektívne vzhľadom k užívaniu drog a rizikovému správaniu.
- ò Pohoda v prostredí školy, vrátane pohody učiteľov, je dôležitým predpokladom pre implementáciu preventívnych programov a tvorí súčasť nešpecifickej prevencie rizikového správania

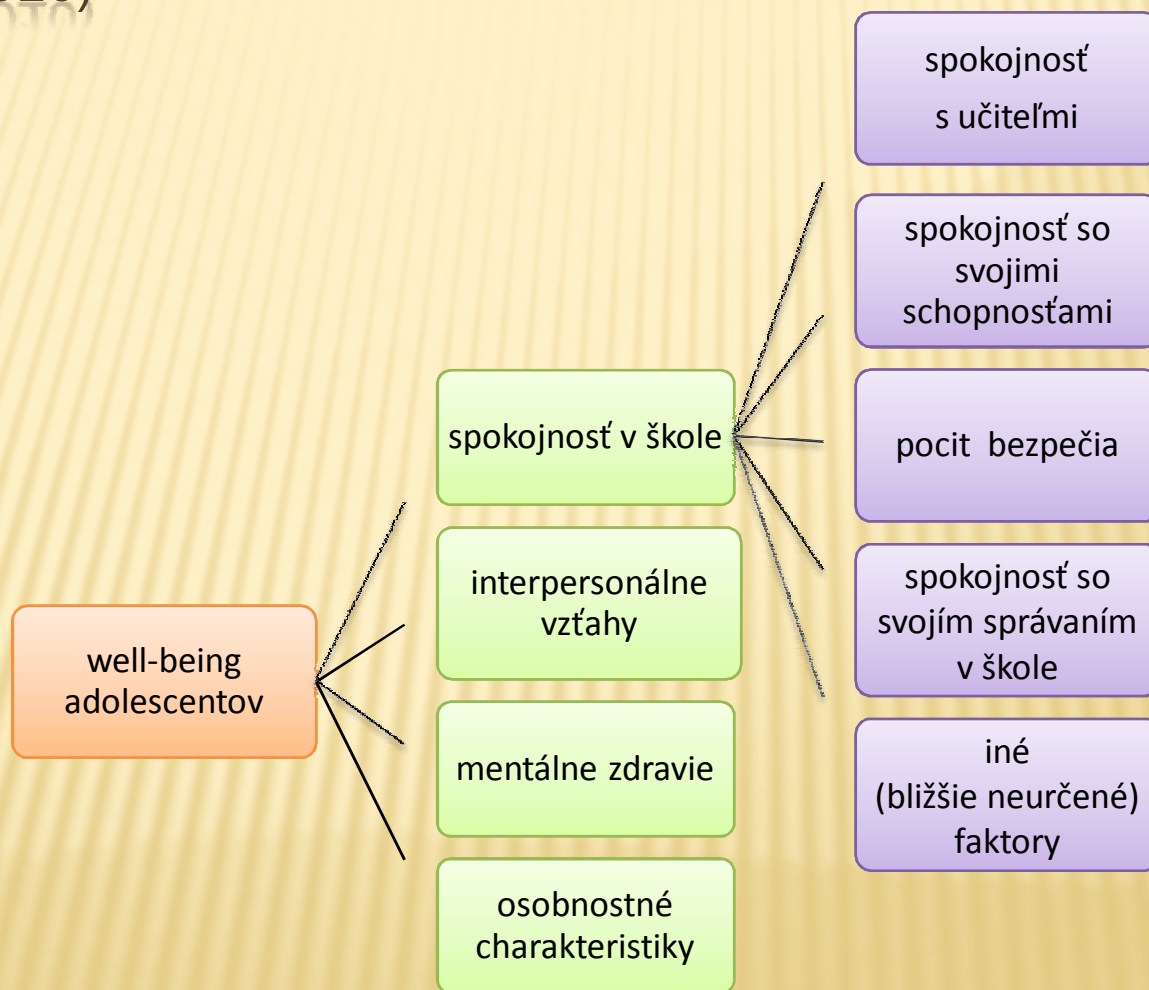
ò Podpora a zvyšovanie úrovne well-beingu mladých ľudí je súčasťou prevencie ako orientácie na pozitívny vývin jednotlivca.

ò Vzťah školského prostredia k zdraviu a rizikovému správaniu adolescentov potvrdili mnohé výskumy

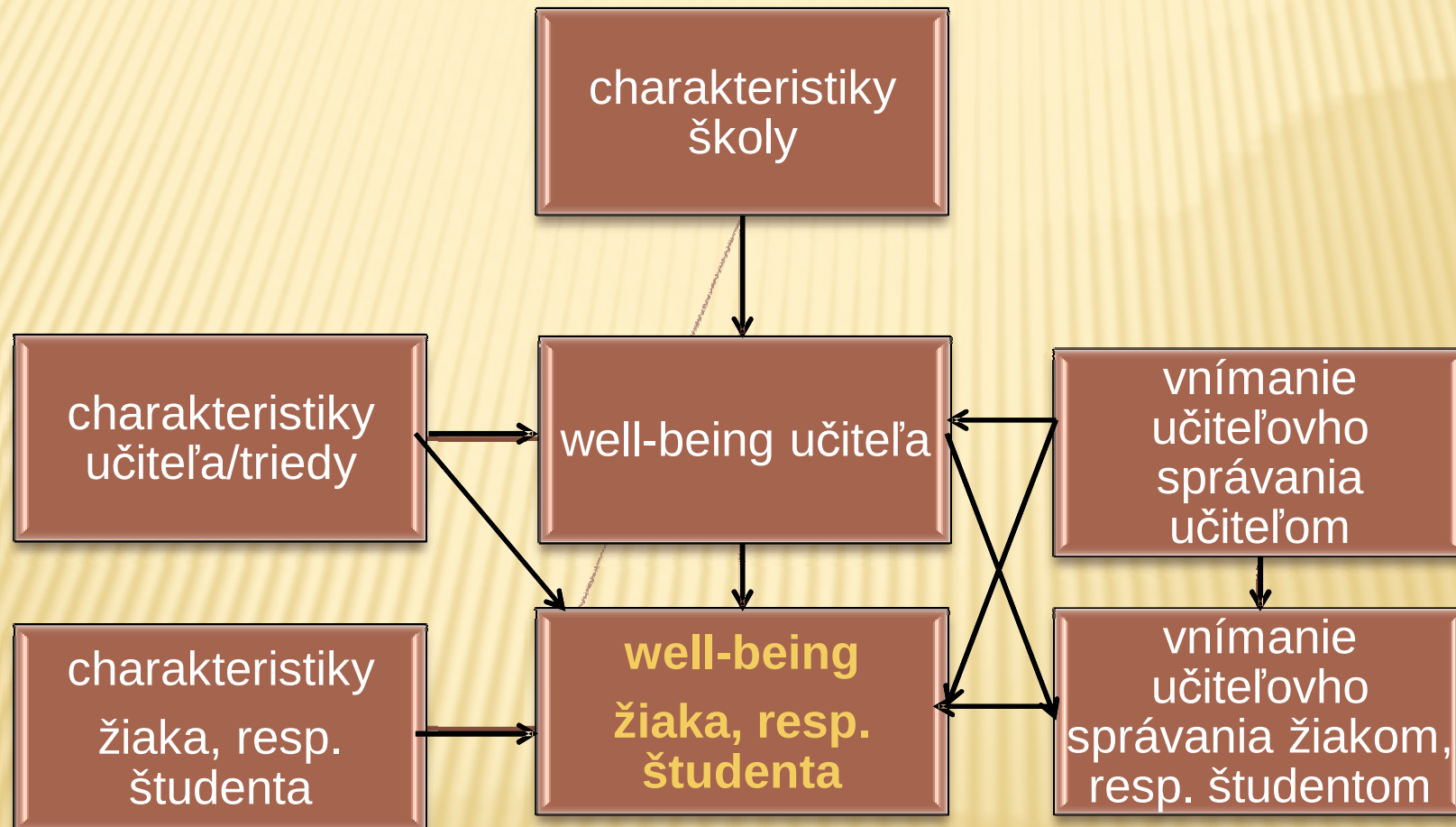
(Bonnel et al., 2005; Harden et al., 2009; McLellan, Rissel, Donnelly et al, 1999; Phillips-Howard, 2010; Schwartz et al., 2011; Viner, Taylor, 2007; 1999; Vuille, Schenkel, 2001).

FAKTORY VZŤAHUJÚCE SA K WELL-BEINGU ADOLESCENTOV S DÔRAZOM NA ŠKOLSKÉ PROSTREDIE

(SPRACOVANÉ PODĽA JIN, MOON, 2006; SULDO, HUEBNER, 2004 ; TOMYN,
CUMMINS, 2010)

HYPOTETICKÝ MODEL PREMENNÝCH, KTORÉ SÚ VO VZŤAHU K WELL-BEINGU ŽIAKA, RESP. ŠTUDENTA (PODĽA VAN PETEGEM ET AL., 2007)

PREČO SOCIÁLNA OPORA ZO STRANY RIADITEĽA?

- ò Poskytovaná a percipovaná SO má pozitívny vzťah k prežívaniu pohody v pracovnom prostredí (Coady et al., 1990; Lloyd, King, & Chenoweth, 2002; Shirey, 2004).
- ò Riaditeľka resp. riaditeľ školy predstavuje pre učiteľov dôležitý zdroj sociálnej opory (Sakoda, Tanak, & Fuchigami, 2004).
- ò Učitelia považujú správanie nadriadeného za veľmi dôležité, zvlášť oceňujú priateľský prístup, emocionálnu oporu, kolegialitu a proaktívny angažovaný prístup (Dunlop & Macdonald, 2004).

VÝCHODISKÁ VÝSKUMU

HEDONICKÝ POHĽAD NA SUBJEKTÍVNU POHODU

- ò spokojnosť so životom a s oblasťami života, ktoré sú pre človeka dôležité
- ò frekvencia prežívania pozitívnych a negatívnych emócií, pričom pohoda sa spája s prevahou pozitívnej emotivity nad negatívnou

KONCEPCIA SOCIÁLNEJ POHODY

KEYES (1998)

ò Autor hovorí o piatich dimenziách sociálnej pohody:

- **Sociálna integrácia** - pocit jedinca, že je súčasťou spoločnosti, cíti, že má niečo spoločné s druhými, ktorí tvoria jeho sociálnu realitu (napr. susedia, rodina, spolupracovníci), cíti, že patrí do spoločnosti a komunity, v ktorej žije.
- **Sociálne prijatie** - spočíva v dôvere a v pozitívnych postojoch k druhým, vo viere, že druhí ľudia sú láskaví a priateľskí.
- **Spoluúčasť na spoločenskom dianí** - spočíva vo vedomí, že jednotlivec je prospešný pre spoločnosť a jeho prínos je ňou pozitívne hodnotený.
- **Sociálna aktualizácia** - presvedčenie, že svet sa stáva lepším miestom pre každého a že sa spoločnosť vyvíja pozitívne.
- **Sociálna súdržnosť** - spočíva vo vnímaní sociálneho sveta ako logického, pochopiteľného, predpovedateľného

ò Kombinácia päťfaktorového modelu osobnosti a kruhového modelu interpersonálnych črt správania

(Trapnell, Wiggins, 1990)

ò Rezliencia (Smith et al., 2008)

ò Interpersonálny koncept sociálnej opory

(Trobst, 1999, 2000)

SOCIÁLNA OPORA UČITEĽOV ZO STRANY RIADITEĽA ŠKOLY (MLČÁK, 2002)

- ò **Direktívne správanie** – riaditeľ školy aktívne preberá problém, poskytuje rady, zdôrazňuje svoju kompetenciu, učitelia fungujú ako pomocníci riaditeľa.
- ò **Povýšené správanie** – riaditeľ sa problémom zapodieva, zdôrazňuje však svoju kvalifikáciu, schopnosť riešiť ho, rozhodovať, presviedča učiteľov, aby zmenili svoj názor. Má potrebu prevziať neúspešnú snahu učiteľov.
- ò **Kritické správanie** – riaditeľ učiteľov obviňuje a kritizuje, problém podceňuje a nemá snahu sa ním zaoberať.
- ò **Odmerané správanie** – riaditeľ sa od učiteľov a ich problémov dištancuje, odmieta ich bez pocitu nadradenosti a emocionálnej zapáchanosti

-
- ò **Vyhýbavé správanie** – riaditeľ sa vyhýba vyjadrovaniu svojho názoru a poskytovaniu rád, výmene názorov, ale aj podnetom zo strany učiteľov. Stráni sa vyjadreniu záujmu a empatie.
 - ò **Úctivé správanie** – riaditeľ učiteľov ochotne počúva, ale nehodnotí, neargumentuje a neposkytuje rady.
 - ò **Starostlivé správanie** – riaditeľ je pre učiteľov zdrojom emocionálnej opory, aktívne a trpezlivo počúva, prejavuje im náklonnosť, rešpekt a to bez pocitu nadradenosti.
 - ò **Angažované správanie** – riaditeľ je aktívne zapojený, povzbudzuje a pomáha, vyjadruje záujem, ochranu a poskytuje informácie, je zdrojom entuziazmu.

1. ČASŤ VÝSKUMU

CIEĽ:

Zistiť ako vnímajú subjektívnu pohodu učitelia základných škôl a aké faktory považujú za dôležité pre vytváranie pohody v školskom prostredí.

FOKUSOVÉ SKUPINY

ò **23 žien učiteliek 1. stupňa ZŠ**

ò 2 fokusové skupiny / 6 pracovných skupín

ò 1 sk. z malých vidieckych škôl

ò 2 sk. zo ZŠ okresných miest

ò 3 sk. zo ZŠ v Košiciach

ò dostupná vzorka

NEPOHODA UČITEĽOV:

- ò je problémom školskej praxe
- ò veľa učiteľov ju zažíva
- ò znižuje výkonnosť
- ò znižuje chuť a motiváciu do práce
- ò má negatívne dôsledky na zdravotný stav

PRÍČINY NEPOHODY:

- ò zlé interpersonálne vzťahy
- ò nedostatočné ocenenie práce
- ò materiálne a organizačné podmienky

OPATRENIA NA ZVÝŠENIE POHODY:

Zlepšenie vzťahov:

- ò medzi učiteľmi navzájom
- ò s vedením školy
- ò so žiakmi
- ò s rodičmi žiakov

**NAJDÔLEŽITEJŠIE ZÁVERY VYPLÝVAJÚCE
Z DISKUSÍ VO FOKUSOVÝCH SKUPINÁCH**

2. ČASŤ VÝSKUMU

CIELE VÝSKUMU:

- ò Zmapovať úroveň subjektívnej a sociálnej pohody učiteľov základných škôl.
- ò Skúmať vzťah medzi vnímaním suportívneho správania riaditeľa školy a hodnotením subjektívnej pohody a sociálnej pohody v prostredí školy učiteľmi.
- ò Porovnať štruktúru vysvetľujúcich premenných pre jednotlivé komponenty subjektívnej pohody a sociálnu pohodu v prostredí školy u učiteľov základných škôl

NÁSTROJE POUŽITÉ NA ZISŤOVANIE MIERY SUBJEKTÍVNEJ POHODY

ò **Dotazník životnej spokojnosti**

autorov J. Fahrenberga, M. Myrteka,

J. Schumachera a E. Brahlera (Rodná, Rodný, 2001)

Zisťuje spokojnosť v oblastiach: *zdravie; práca a zamestnanie; finančná situácia; voľný čas; manželstvo a partnerstvo; vzťah k vlastným deťom; vlastná osoba; sexualita; priatelia, známi a príbuzní; bývanie.*

ò **Škála emocionálnej habituálnej subjektívnej pohody** (Džuka, Dalbertová, 2002)

ò **Dotazník sociálnej pohody** (Keyes, 1998) aplikovaný na prostredie školy

NÁSTROJE POUŽITÉ NA ZISTENIE OSOBNOSTNÝCH ČŔT

ò **Dotazník IASR-B5** (Trapnell, Wiggins, 1990)

*dominantnosť, arogantnosť, chladnosť,
introverzia, submisívnosť, skromnosť,
prívetivosť, extroverzia, neuroticizmus,
svedomitosť, otvorenosť voči zážitkom*

ò **Brief Resilience Scale (BRS)**

(Smith et al., 2008)

NÁSTROJ POUŽITÝ NA ZISTENIE SUPOORTÍVNEHO SPRÁVANIA RIADITEĽA ŠKOLY

- ò **Support Actions Scale Circumplex (SAS-C)** (Trobst, 2000)
- ò Meria typy správania: *direktívny, povýšený, kritický, odmeraný, vyhýbavý, úctivý, starostlivý, angažovaný*

PREMENNÉ

- ò celková **životná spokojnosť** a spokojnosť v jednotlivých oblastiach života
- ò emocionálne komponenty subjektívnej pohody (**pozitívne a negatívne rozpoloženie**)
- ò celková úroveň **sociálnej pohody** v prostredí školy
- ò **osobnostné charakteristiky učiteľov**
- ò **reziliencia**
- ò učiteľmi percipované **typy suportívneho správania riaditeľa školy**

VÝSKUMNÁ VZORKA

ò **265** učiteľov ZŠ (Košícký a Prešovský kraj)

ò **89,6 %** žien

ò vekové rozpätie **24 - 68** rokov,
priemerný vek **42,1** roka

ò Pedagogická prax **0,5 - 50** rokov,
priemerná dĺžka pg. praxe **17,9** roka

ò **39,7 %** - 1. st. ZŠ, **60,3 %** - 2. st. ZŠ.

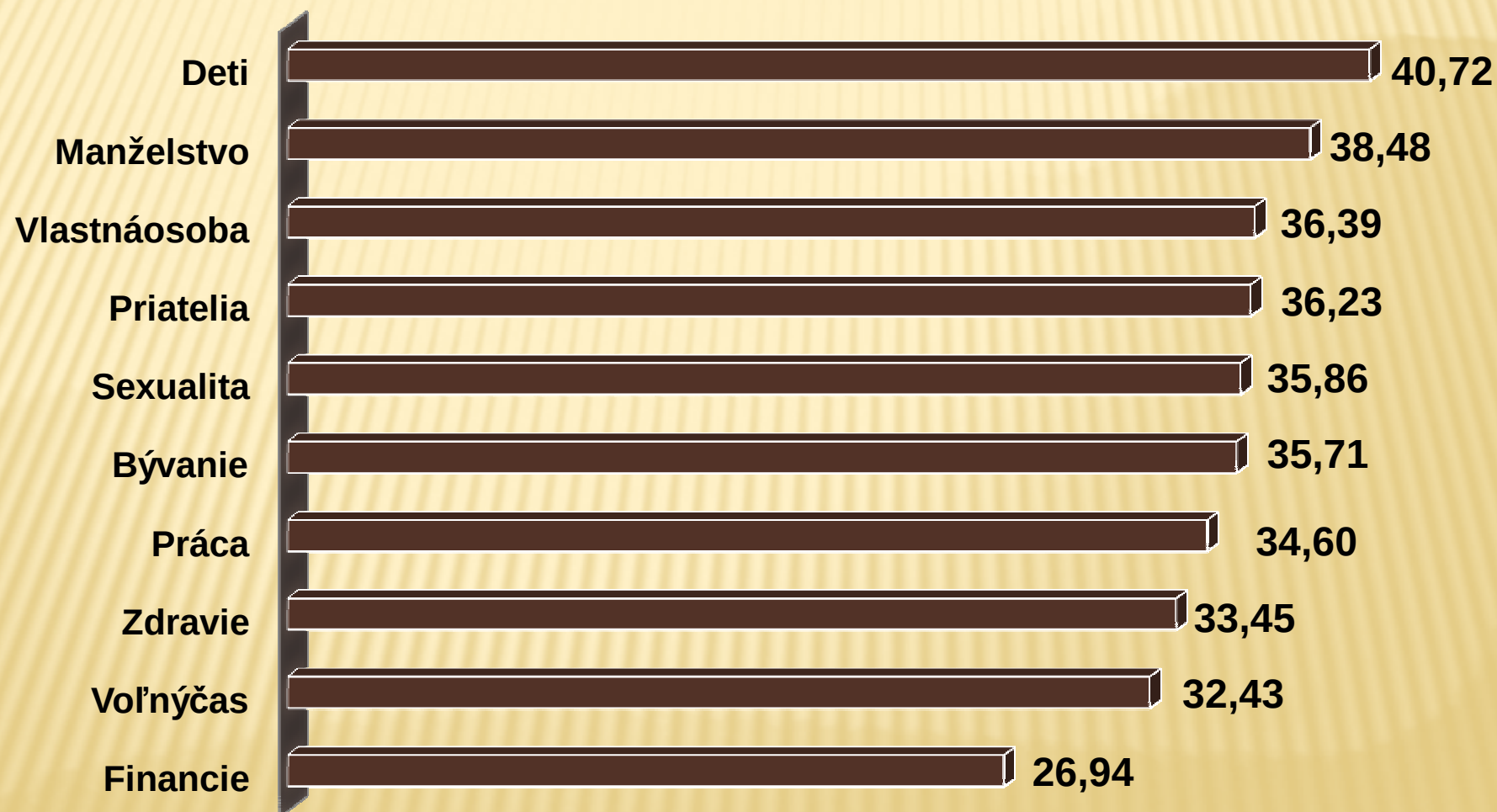
ŠTATISTICKÉ SPRACOVANIE ÚDAJOV

- ò **Deskriptívna štatistika**
- ò **Korelačná analýza** - Pearsonov korelačný koeficient
- ò **Multivariačná lineárna regresná analýza** - metóda krokovej regresie „**stepwise**“
- ò Výsledky boli spracované v štatistickom programe **SPSS 18**, v programe **SAS** a v programe **Statistica**.

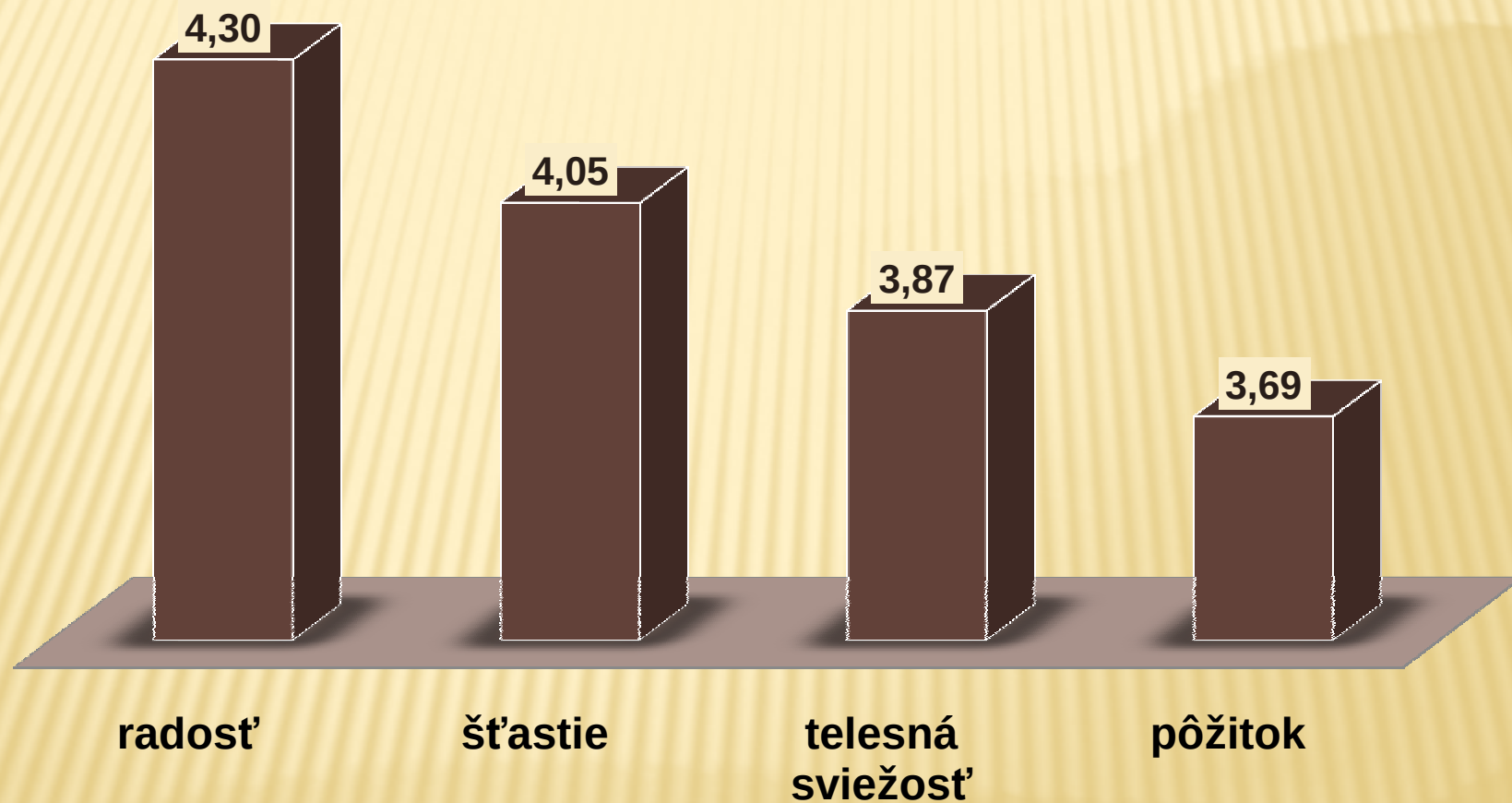
VÝSLEDKY

ÚROVEŇ SUBJEKTÍVNEJ POHODY A SOCIÁLNEJ POHODY V PROSTREDÍ ŠKOLY U VYBRANEJ VZORKY UČITEĽOV ZÁKLADNÝCH ŠKÔL

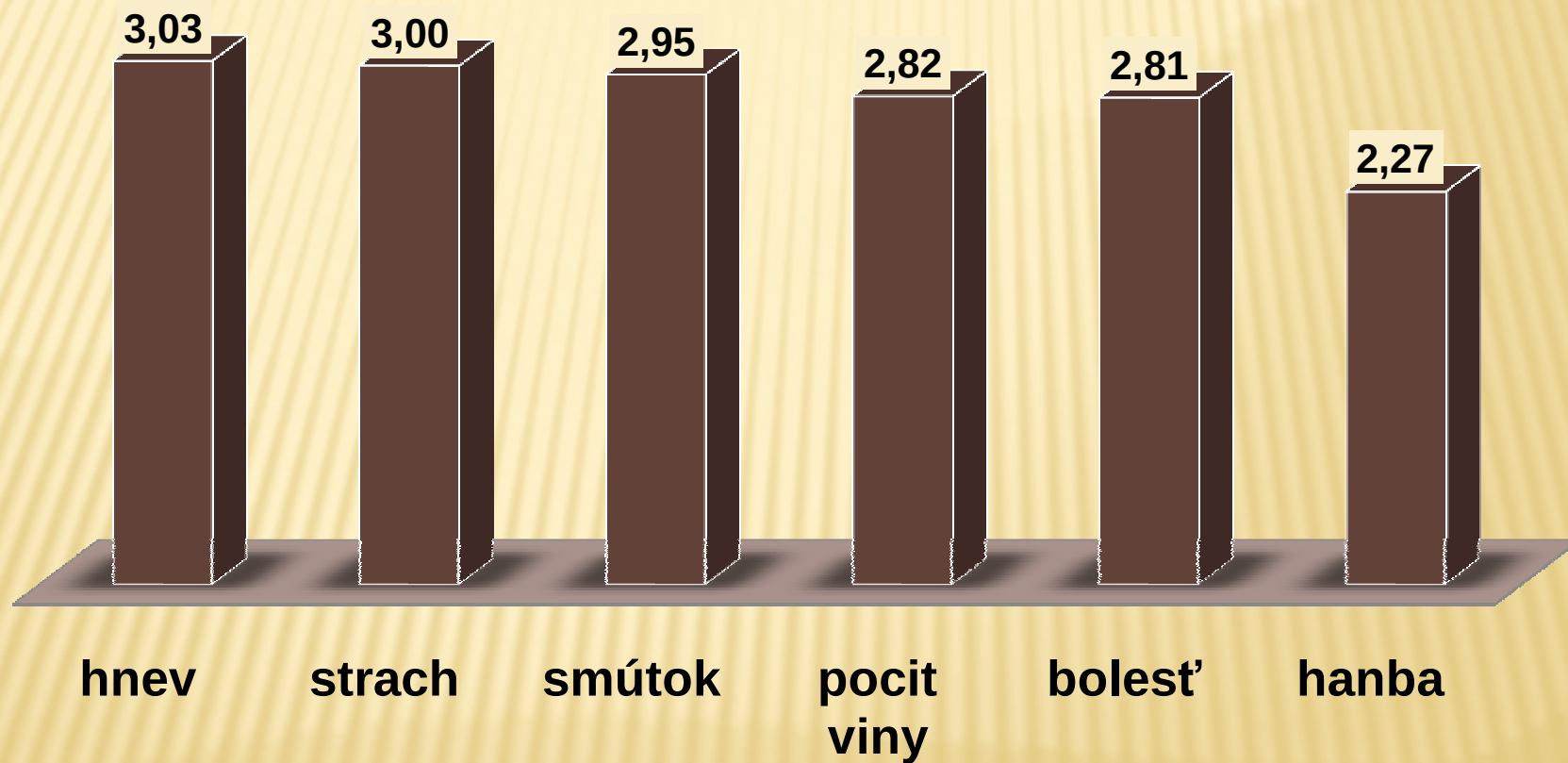
ROZDIELY V SPOKOJNOSTI S JEDNOTLIVÝMI OBLASŤAMI ŽIVOTA

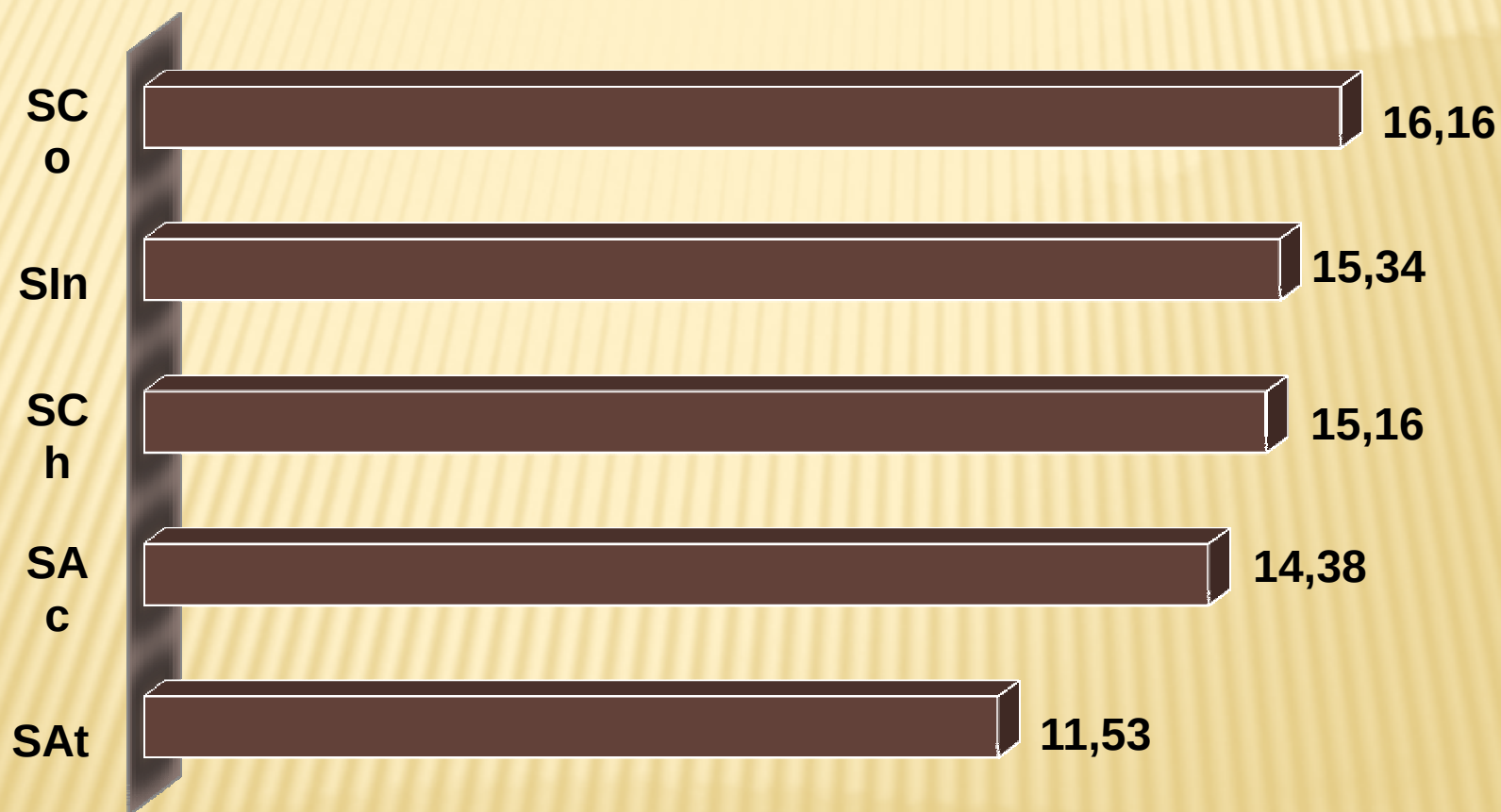
POROVNANIE ČASTOSTI PREŽÍVANIA POZITÍVNYCH EMÓCIÍ

POROVNANIE ČASTOSTI PREŽÍVANIA NEGATÍVNYCH EMÓCIÍ

ROZDIELY V JEDNOTLIVÝCH DIMENZIÁCH SOCIÁLNEJ POHODY V PROSTREDÍ ŠKOLY

NAJDÔLEŽITEJŠIE ZISTENIA:

- ò učitelia boli **najviac spokojní s najbližšími vzťahmi**
- ò **emocionálne naladenie** učiteľov bolo **skôr pozitívne**
- ò **najmenej s:**
 - § **finančnou situáciou**
 - § **spôsobom trávenia voľného času**
 - § **prácou a zamestnaním**

ZISTENÉ VZŤAHY MEDZI JEDNOTLIVÝMI
KOMPONENTMI SUBJEKTÍVNEJ
POHODY, SOCIÁLNEJ POHODY V PROSTREDÍ
ŠKOLY A OSOBNOSTNÝMI A
INTERPERSONÁLNymi Činiteľmi

POZITÍVNY VZŤAH

- ò **Extroverzia**
- ò **Reziliencia**
- ò **Dominantnosť**

NEGATÍVNY VZŤAH

- ò **Neuroticizmus**

NAJDÔLEŽITEJŠIE ZISTENIA
(OSOBNOSTNÉ PREMENNÉ
A SUBJEKTÍVNA A SOCIÁLNA POHODA)

POZITÍVNY VZŤAH :

- § ŽIVOTNÁ SPOKOJNOSŤ
- § SPOKOJNOSŤ S PRÁCOU
A ZAMESTNANÍM

- ò **direktívny typ**
- ò **angažovaný typ**
- ò **starostlivý typ**

NEGATÍVNY VZŤAH :

- § SPOKOJNOSŤ S PRÁCOU
A ZAMESTNANÍM

- ò **kritický typ**
- ò **odmeraný typ**

**Afektívna zložka subjektívnej pohody
bola nezávislá
od typu suportívneho správania riaditeľa**

**NAJDÔLEŽITEJŠIE ZISTENIA
(INTERPERSONÁLNE PREMENNÉ
A SUBJEKTÍVNA POHODA)**

POZITÍVNY VZŤAH

- ò **Dominantný typ**
- ò **Angažovaný typ**
- ò **Starostlivý typ**

NEGATÍVNY VZŤAH

- ò **Odmeraný typ**
- ò **Kritický typ**

NAJDÔLEŽITEJŠIE ZISTENIA
(INTERPERSONÁLNE PREMENNÉ
A SOCIÁLNA POHODA)

REGRESNÉ MODELY PRE SUBJEKTÍVNU POHODU A PRE SOCIÁLNU POHODU V PROSTREDÍ ŠKOLY

MODEL

CELKOVÁ ŽIVOTNÁ SPOKOJNOSŤ

- ò **Emocionálna stabilita**
- ò **Starostlivý typ**
(rešpekt, trpezlivé
načúvanie, náklonnosť, poskyt
ovanie emocionálnej opory)
- ò **Dominantnosť**
- ò V hodnotení celkovej
spokojnosti so životom
sa odrážalo to, ako sú učitelia
spokojní v práci.

MODEL

SPOKOJNOSŤ S PRÁCOU A ZAMESTNANÍM

- ò **Direktívny typ**
(rozhodnosť, prebranie
zodpovednosti, poskytovan
ie rád)
- ò **Emocionálna stabilita**

NAJDÔLEŽITEJŠIE ZISTENIA

- MODEL Y PRE ŽIVOTNÚ SPOKOJNOSŤ

REGRESNÉ MODELY PRE CELKOVÚ ŽIVOTNÚ SPOKOJNOSŤ A SPOKOJNOSŤ S PRÁCOU

**Celková životná
spokojnosť' (F_{total}
(4;248) = 24,424;
 $p < ,001$), $R = ,532$;
 $R^2 = ,283$ (28,3 %)**

Premenná	R^2 change	Beta
Neuroticizmus	,152***	-.236***
Starostlivý t.	,075***	,273***
Dominant - nosť	,043***	,203***
Reziliencia	,012*	,123*

**Spokojnosť' s prácou
(F_{total} (5;248) = 15,036;
 $p < ,001$), $R = ,494$;
 $R^2 = ,244$ (24,4 %)**

Premenná	R^2 change	Beta
Direktívny t.	,108***	,275***
Neuroticizmus	,073***	-,229***
Svedomitost'	,035**	,219***
Kritický t.	,015*	-,143*
Chladnosť	,013*	,128*

Poznámka: * $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < ,001$

NAJDÔLEŽITEJŠIE ZISTENIA

- AFEKTÍVNY KOMPONENT SUBJEKTÍVNEJ POHODY

- ò Na vysvetlení sa podieľali iba **osobnostné faktory**, predovšetkým **neuroticizmus** a **extroverzia**.
- ò **Neuroticizmus** sa výraznejšie podieľal na vysvetlení **negatívnej afektivity**.
- ò **Extroverzia** na vysvetlení **pozitívnej afektivity**.

REGRESNÉ MODELY PRE FREKVENCIU PREŽÍVANIA POZITÍVNYCH A NEGATÍVNYCH EMÓCIÍ

Pozitívna emotivita

($F_{\text{total}} (4;248) = 22,098; p < ,001$)

;

$R = ,513$

$R^2 = ,263$ (26,3 %)

Premenná	R^2 change	Beta
Extroverzia	,160***	,279***
Neuroticizmus	,078***	-,236***
Reziliencia	,012*	,136*
Prívetivosť	,012*	,125*

Negatívna emotivita

($F_{\text{total}} (3;249) = 32,899; p < ,001$);

$R = ,533$;

$R^2 = ,284$ (28,4 %)

Premenná	R^2 change	Beta
Neuroticizmus	,256***	,421***
Reziliencia	,017*	-.125*
Introverzia	,012*	,114*

Poznámka: * $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < ,001$

OSOBNOSTNÉ PREMENNÉ

- ò **Emocionálna stabilita**
- ò **Svedomitosť**
- ò **Dominantnosť**
- ò **Prívetivosť**
- ò **Extroverzia**

INTERPERSONÁLNE PREMENNÉ

- ò **Angažovaný typ**
- ò **Absencia odmeraného správania**

NAJDÔLEŽITEJŠIE ZISTENIA

– MODELY PRE SOCIÁLNU POHODU

REGRESNÝ MODEL PRE CELKOVÚ SOCIÁLNU POHODU

Sociálna pohoda $F_{\text{total}} (5;248) = 17,022; p < ,000$;

$R = ,505$; $R^2 = ,256$ (25, 6 %)

Premenná	R	R ² change	Beta
Odmeraný	,382	,146***	-,292***
Neuroticizmus	,453	,059***	-,185**
Prívetivosť	,475	,020*	,125*
Starostlivý	,492	,016*	,143*
Dominantnosť	,505	,014*	,123*

Poznámka: * $p < ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < ,001$

ZÁVERY

- ò Výrazný podiel na vysvetlení celkovej životnej spokojnosti učiteľov malo aj správanie riaditeľa vyznačujúce sa rešpektom, trpezlivým načúvaním, náklonnosťou a poskytovaním emocionálnej opory.
- ò Na vysvetlení spokojnosti s prácou má najväčší podiel správanie riaditeľa charakterizované rozhodnosťou, prebraním zodpovednosti a poskytovaním rád.

-
- ò Premenné reprezentujúce **sociálnu oporu zo strany riaditeľa školy** sa významne podieľali predovšetkým na vysvetlení variancie **sociálnej pohody a jej dimenzií**:
- **angažované a absencia odmeraného správania,**
 - osobnostné črty učiteľov - emocionálna stabilita, svedomitosť, dominantnosť, prívetivosť a extroverzia

LIMITY

- ò **Výskumná vzorka** - bola konštruovaná na základe **dostupnosti** a nie je reprezentatívnou vzorkou učiteľov základných škôl Košického a Prešovského kraja.
- ò Absencia možnosti **motivovať** respondentov pre účasť vo výskume
- ò **Výskumné nástroje** – slovenské adaptácie pôvodných dotazníkov – by si žiadali ešte ďalšie úpravy, pretože niektoré z ukazovateľov reliability boli nižšie.

ODPORÚČANIA PRE ĎALŠÍ VÝSKUM

- ò Zmapovať úroveň subjektívnej a sociálnej pohody učiteľov na reprezentatívnej vzorke populácie a v longitudinálnom dizajne
- ò Vytvoriť optimálnu testovú batériu.
- ò Doplniť batériu o metodiku zisťujúcu psychologický well-being na základe teórie Ryffovej a Keyesa (1995).
- ò Zaradiť aj ďalšie relevantné premenné vrátane konštruktu zmyslu života a životných cieľov v ponímaní Kingovej (2006), Kováča (2007), či Halamu (2007).

-
- ò Výsledky potvrdili dôležitosť sociálnej opory zo strany riaditeľa školy pre prežívanie pohody u učiteľov, ktorá sa nešpecifickým spôsobom podieľa na prevencii rizikového správania školákov.
 - ò Závery takýchto výskumov by mohli viesť k odporúčaniam smerom k vedeniu škôl, s cieľom rozšíriť a konkretizovať možnosti smerujúce k zlepšeniu atmosféry a zvýšeniu pohody v školách.

ĎAKUJEM ZA POZORNOST J
